

СТАНОВИЩЕ

за дисертационния труд на Радослава Николаева Колева на тема „Езиковият образ на престъпността в българския и полския език“ за получаване на образователната и научна степен „доктор“ в област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1.

Филология (Български език – лексикология)

от проф. д-р Петя Начева Осенова,

Катедра по български език, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

1. Данни за конкурса

Определена съм за член на научното жури по защитата на дисертационния труд на Радослава Николаева Колева със заповед № РД-38-658 от 15.12.2022 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Не откривам данни за нарушения в процедурата. Дисертантката е изпълнила минималните национални изисквания за научна област 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология (Български език – лексикология)* и изискванията на ЗРАСРБ, правилника за приложение на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“.

2. Данни за кандидата

Радослава Колева е завършила магистърска степен по специалност „Славянска (полски език и литература) и българска филология“ в СУ „Св. Кл. Охридски“ през 2014 г. Била е докторантка в Катедрата по български език на Факултета по славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски“. Отчислена е с право на защита и трудът ѝ е обсъден успешно в посоченото първично звено. Работила е като лектор по английски език, офис мениджър и в момента е държавен служител.

3. Характеристики на дисертационния труд и научните приноси в него

3.1. Актуалност на разработвания научен проблем

Проблемът за престъпността е с изключителна обществена значимост. Към него се подхожда от различни гледни точки – правна, морална, социална и др. Затова и изследването на образа на престъпността от езикова гледна точка е от голямо значение. Още повече, че този обществен проблем намира постоянно отражение в езика като текст и като реч. Тъй като темата е много обширна и с доста измерения, дисертантката правилно избира да проучи в конкретика един тип престъпление - престъплението „трафик на хора“ – и още по-точно – трафик на хора с цел сексуална или трудова експлоатация - в съпоставителен план – български и полски. Макар че трудът е лингвистичен, тя прилага интердисциплинарен подход, при който изследваният обект се разглежда от перспективата на езиковата картина на света, на езиковата метафора и във връзка със законодателствата в Полша и България.

3.2. Познаване на състоянието на разработвания проблем в научната литература

Радослава Колева демонстрира отлично познаване на литературата по темата на своята дисертация. Тя използва над 300 източника и библиографски единици на български, полски, английски, руски. Трябва да се отбележи, че интердисциплинарният подход налага

прецизен подбор на цитираните разработки. Дисертантката се е справила отлично с тази нелека задача.

3.3. Анализ на материала, върху който се градят приносите на дисертационния труд

За целите на изследването дисертантката е използвала няколко метода – корпусен, анкетен и сравнителен. Сравнителният метод е основен, тъй като работата е съпоставителна. Корпусният метод представлява извличане на информация от медийни сайтове и от споделени лични истории на жертви на този вид престъпление в различни медии. Анкетният метод осигурява обратната връзка за изследването от жертви на престъплението „трафик на хора“.

3.4. Значимост на научните приноси в дисертационния труд

Дисертационният труд е в обем от 231 страници. Той се състои от увод, шест глави, заключение, библиография и две приложения.

Основните приноси на дисертацията според мен са следните: интердисциплинарният характер на разработката по тема, която е с висока обществена значимост; съпоставката на метафорични модели в два езика (български и полски) и в два контекста (медия и разговорен); прилагането на корпусен и анкетен метод при събирането на данните, както и сравнителен метод при анализа на тези данни.

Уводът представя мотивацията на дисертантката за обекта на изследване, задачите на изследването, методите, ексцерпирания материал. Обговарят се параметрите на проучването, което се свежда до два типа трафик на хора: с цел сексуална експлоатация и с цел трудова експлоатация. Уточнява се, че изследваните езици са български и полски. Открити са 6 задачи, които показват, че явлението се изследва чрез езиковата картина на света съпоставително в двата езика, но и поотделно чрез спецификите във всеки един от тях.

Първа глава представя теоретичните постановки на дисертантката, свързани с езиковата картина на света. Отбелязани са двете основни направления, които идват от немската философия и американската антропология (стр. 15). В същото време е обърнато достатъчно внимание и на приноса на полските изследователи, сред които са Анна Вежбицка, Януш Анушевич, Войчех Буршта, Йежи Бартмински и др., както и частично на българските – сред които са П. Легурска и Г. Димитрова. По-подробно са открити подходите на Анна Вежбицка и Юрий Апресян. Обсъдена е вариативността при разбирането на езиковата картина – особено в частта за взаимодействието между език, психика, обективен свят. Според мен, на това прекрасно изложение липсва кратко резюмиране на вижданията на дисертантката по въпроса. Преди издаването на труда е добре да бъде добавено такова обобщение.

Втора глава също има теоретичен характер. Тя е посветена на езиковата метафора. Дисертантката правилно ограничава обзора си за метафората до рамките на поставените в дисертационния труд задачи. Но въпреки обговарянето в началото на тази част, тя всъщност доста подробно и прегледно разгръща концепциите за метафората от различни гледни точки – от перспективата на езиковото и концептуалното моделиране, на когнитивните науки, на механизмите да действат, на интерпретацията. Отделено е внимание на теорията на Дж. Лейкоф и М. Джонсън за метафорите, представена първоначално в класическата им книга от 80-те години на миналия век „Метафорите, чрез които живеем“. Оставам с впечатлението, че тази теория е в основата и на представената разработка. Въпреки немалкото критики в лингвистиката към разбирането на метафората като непрекъснато генериращо се средство за общуване в нашето ежедневие, аз приемам тази теория и я подкрепям.

Трета глава променя лингвистично теоретичния ракурс към представянето на престъплението „трафик на хора“ в законодателствата на Р България и Р Полша. За мен много ценен момент в тази част е сравнението между тези две законодателства, описано в заключението. Макар и на пръв поглед встрани от ракурса на темата, трета глава е необходимото допълнение от гледна точка на държавната политика към този вид престъпление. Така картината на сравнение между отразяването на проблема в медиите, мнението на анкетираниите и законовите рамки става пълноценна.

Четвърта глава ни връща към езиковите стратегии в български и полски на метафоричните модели за трафик на хора, използвани в медиите. Отбелязани са ексцерпираниите източници и са представени отделните метафорични модели. Много добре са описани ролята на участниците в метафоричните схеми. Представена и е таблица, която обобщава анализите на дисертантката. Изведени са три основни схеми: трафикът на хора е търговия, трафикът на хора е робство, трафикът на хора е лов/риболов. Тъй като изводите на дисертантката са предимно в посоката на общото в български и полски, бих я насърчила да добави също така какви са и различията.

Пета глава дискутира езиковата картина на престъплението „трафик на хора“. Тук е използван анкетният принцип. Прави впечатление, че анкетираниите българи са пет пъти повече от анкетираниите поляци. Но това е разбираемо, тъй като дисертантката работи изключително в българска среда. Отчетена е информацията за възрастта и пола на анкетираниите лица. Резултатите са изключително интересни, защото отразяват директно вижданията на гражданите. По този начин се прави съпоставка с наблюденията в медийната реч, представени в предходната глава. За мен като граматик беше интересно да наблюдавам и вариацията на названията на лица от женски или мъжки пол, изведени принудително извън пределите на страната с цел трудова или сексуална експлоатация. Тези названия са не само съществителни (*жертва, роб*), но и причастия (*отвлечен, отвлечена, трафикиран*). Освен това се наблюдават и синтактични словосъчетания (*трафикирана личност, отвлечена жена*). По отношение на лицето, което се занимава с трафик на хора, интересна изглежда онтологичната йерархия на предложенията – от много конкретното понятие трафикант до по-общите като престъпник, експлоататор и др. Това може да даде началото на едно бъдещо изследване от дисертантката.

Шеста глава се фокусира върху езиковия анализ на разкази на жертви на трафика на хора не само с оглед на използваните метафори, но и с оглед на избираните лексикални средства. Това е едно доста чувствително изследване и затова поздравявам Радослава Колева за професионализма при изпълнение на поставената задача. Изследвани са 28 на брой лични разказа за двата езика. Като принос тук се открояват и откритите нови метафорични модели като *Трафикът на хора е затвор, ад, съновидение*. Описани са много добре и лексикалносемантичните полета: Лъжа, Жестокост, Заплаха и др. Интересен е изводът, че речта на жертвите на трафик не е толкова метафоризирана, колкото е тя в медийната реч, но когато присъства, винаги е многопластова.

Заключението не е оформено като отделна глава и според мен е твърде кратко. Надявам се в публикуваната книга на базата на този дисертационен труд да се обърне повече внимание на заключителната част.

3.5. Публикации по дисертационния труд

По темата на дисертационния труд са публикувани 4 научни статии. В документите по конкурса е представена една статия, която е под печат. Публикуваните трудове са в сборници или списания. Всички те са свързани с тематиката на дисертационния труд.

3.6. Автореферат на дисертационния труд

Авторефератът отговаря на структурата на дисертационния труд и отразява вярно постиженията му. Научните приноси представят адекватно положителните резултати от изследването.

4. Заключение

В резултат на анализа на научните приноси на дисертационния труд и тяхната значимост за езиковедската наука, но също така и за други науки, убедено предлагам на Радослава Николаева Колева да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ за дисертационния труд „Езиковият образ на престъпността в българския и полския език“ и гласувам положително за това решение.

19.02.2023 г.
София

Изготвила становището:
(проф. д-р Петя Осенова)